

BEYÂNÎ'NİN SİNOP ŞEHRENGİZİ**Gülçin TANRIBUYURDU*****Öz**

Klasik Türk Edebiyatı bünyesinde vücuda getirilen türler arasında önemli bir yere sahip olan şehrengizler genel itibarıyla bir şehre ait güzellikleri ve oradaki güzelleri anlatan eserlerdir. Edebiyatımızda pek çok örneği bulunan bu tür, şehirlere ait güzellikleri anlatmasının yanı sıra yazıldığı döneme farklı açılardan ışık tutan bir kaynaktır. Bu yönüyle de gerek iktisadi gerek sosyal gerekse kültürel yönden bir belge olma özelliği taşımaktadır. Edebiyatımızda ilk örneklerinin 15. asır sonunda vermeye başlandığı şehrengizler özellikle 16. asırda Edirne, İstanbul, Manisa, Bursa gibi pek çok şehri ve oradaki güzelleri tasvir etme yolunda gelişimini sürdürmüştür. Bu asırda şehrengiz türünde eser veren şairlerden biri de Sinoplu Beyânî'dir. Beyânî'nin Sinop şehrinin güzelliklerini ve oradaki güzelleri anlattığı *Şehrengiz-i Sinop* başlıklı eseri bu çalışmanın konusunu teşkil etmektedir.

Çalışmanın başında şehrengiz türü ve bu türde yazılmış eserler hakkında kısaca bilgi verildikten sonra Sinoplu Beyânî'nin hayatı ve edebi kişiliğinden söz edilmiş, ilerleyen bölümde eserin şekil ve muhteva özellikleri söz konusu edilmiştir. Çalışmanın sonunda ise eserin transkripsiyonlu metni ilim âleminin dikkatine sunulmuştur.

Anahtar Sözcükler: Klasik Türk Edebiyatı, Sinoplu Beyânî, şehrengiz, Sinop, transkripsiyonlu metin.

SINOP SEHRENGIZS OF BEYANİ**Abstract**

Sehrengizs taking an important place among the forms created within the Classical Turkish Literature are the works describing city related beauties and the beauties living therein in general. This form with many samples in the literature is a source setting light to the period where it was written from different points of view as well as it reflects the beauties of the cities. To this end, it is featured as a document either in terms of economics or in social and cultural terms. Sehrengizs , the initial samples of which are started to come up by the end of 15th Century, continued to develop by depicting many cities such as Edirne, İstanbul, Manisa, Bursa and the beauties living therein, particularly in the 16th Century. One of the poets who brought in work in the form of Sehrengiz is Beyani from Sinop. The work of Beyani, named *Şehrengiz-i Sinop* where he described the beauties of Sinop City and beauties living in there is the subject of this study.

In the beginning of the study, a brief information about in the form of Sehrengiz and the works written in that form, and then the life and literary personality of Beyani from Sinop are addressed, and in the further sections, the form and content characteristics of the work is dealt with. In the end of the study, the transcriptional text of the work is presented to the attention of the science world.

Keywords: Classical Turkish Literature, Beyani from Sinop, Sehrengiz (poems about a certain city), Sinop, Transcriptional text.

* Dr.; Kocaeli Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, gtanribuyurdu@yahoo.com.tr.

Giriş

Osmanlı edebiyatında bir şehrin güzelliklerini ve oradaki güzelleri anlatan eserlere Farsça “şehir karıştıran” anlamında *şehr-engîz* adı verilmiştir. Agâh Sırrı Levend şehrengizleri, “bir şehrin güzellerini tasvir maksadıyla kaleme alınmış eserler”¹ olarak tanımlarken M. Zeki Pakalın “ortalığa velvele salacak ve dedikoduya sebep olacak şeyler hakkında yazılan şiirlere verilen ad”² olarak değerlendirmektedir.

Şehrengizler genel itibarıyla yazıldığı şehrin güzellerini, doğal ve tarihî güzellikleriyle sanat ve meslek dallarında ün yapmış kişileri ve onların sosyal durumlarını anlatan eserlerdir.³ Klasik Türk edebiyatı bünyesinde vücuda getirilen türler arasında önemli bir yere sahip olan ve çoğunlukla mahallî unsurların hâkim olduğu bu tür “çarşının şiire yansması”⁴ şeklinde de ifade edilmiştir.

15. asır sonlarında tek örneği Mesîhî’nin *Edirne Şehrengizi* ile temsil edilen şehrengiz türü, 16. asırda Zâtî, Hayretî, Lâmiî, Usûlî gibi usta şairlerin eserleriyle gelişimini sürdürmüştür. Zâtî’nin Edirne, Hayretî’nin Belgrad ve Yenice, Lâmiî Çelebi’nin Bursa ve Usûlî’nin Yenice övgüsünde kaleme aldıkları şehrengizler edebiyatımızda bu türün en başarılı örnekleri arasında gösterilmektedir.⁵

16. asırda şehrengiz türünde eser vermiş şairlerden biri de Sinoplu Beyânî’dir ve O’nun *Şehrengiz-i Sinob* adlı eseri bu çalışmanın konusunu teşkil etmektedir.

Beyânî (Sinoplu)

Kaynaklarda Sinoplu Beyânî hakkında yeterli bilgi bulunmamaktadır. Sadece dönemin tarihçisi ve aynı zamanda tezkire yazarlarından olan Gelibolulu Âlî, *Kühûl-Ahbâr*’ın tezkire kısmında, tezkire sahibi Beyânî hakkında bilgi verdikten sonra Yanbolu ve Edirne’den gelen Beyânî adlı şairleri sıralar ve ardından “hattâ bir Beyânî-i heccâv dahi Sultân Murâd Han-ı sâlis devrinde Sinob nâm kasabadan vücûd bulmuş idi” diyerek Sinoplu Beyânî’den söz eder.⁶ Sultan III. Murad devri şairlerinden olarak kaydedilen Beyânî ile ilgili olarak Âlî’nin verdiği bilgiden

¹ Agâh Sırrı Levend, *Türk Edebiyatında Şehr-Engizler ve Şehr-Engizlerde İstanbul*, İstanbul Enstitüsü Yayınları, İstanbul 1958, s. 13.

² M. Zeki Pakalın, *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, MEB Yayınları, Ankara 1983, s. 327.

³ Bayram Ali Kaya, “Şehrengiz”, *DİA*, C 38, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara 2010, s. 461.

⁴ Mustafa İsen vd., *Eski Türk Edebiyatı El Kitabı*, Grafiker Yayınları, İstanbul 2003, s. 258.

⁵ Şehrengiz türü ile ilgili olarak daha önce yapılmış çalışmaların çoğu bu türe ilişkin bir bibliyografya da içerdiklerinden bu çalışmada bibliyografya verilmeyecektir. (Ayrıntılı bilgi için bk. Fatih Tıgılı, “Klasik Türk Edebiyatında Şehrengiz Çalışmaları Hakkında Bibliyografya Denemesi”, *Turkish Studies*, 2/4, 2007, s. 763-770.

⁶ Gelibolulu Mustafa Âlî, *Kühûl-Ahbâr’ın Tezkire Kısmı*, haz. Mustafa İsen, AKMB Yayınları, Ankara 1994, s. 201.

yola çıkan Sadeddin Nüzhet Ergun, şairin 982-1003 (M. 1574-1594) yılları arasında yaşamış olabileceğini söyler.⁷ Âlî'nin tezkiresinde Beyânî'ye ait herhangi bir eserin varlığından söz edilmese de Agâh Sırrı Levend'in de işaret ettiği üzere burada söz konusu edilen *Sinop Şehrengizi* ve şehrengiz metninin içerisinde bulunduğu mecmuada yer alan *Şâh u Dervîş* adlı mesnevî bugün için şaire ait eserler olarak bilinmektedir.⁸

Sinop Şehrengizi

1. Nüsha Tavsifi

Te'lif ve istihsâh tarihi ile ilgili olarak herhangi bir kayıt bulunmayan ve İzmir Milli Kütüphane 2020/2 numarada kayıtlı eser⁹, şairin *Şâh u Dervîş* adlı eserinin de içerisinde bulunduğu bir mecmuada yer almaktadır. 210X145 mm ebatlarındaki nüshanın cildi yıpranmıştır. Sayfalar aharsız ve tezhipsizdir. Nüshanın diğer bölümleri çift, şehrengiz metninin bulunduğu 35a-37b varakları arası ise dört sütun olarak düzenlenmiştir. Eser, tâlik hatla yazılmıştır ve muhtelif satırlıdır. Şehrengiz;

İlâhî Kâdir ü Hıyy-i tûvânâ
 'Alîm ü 'Âlim ü Dâna vü Bînâ [b.1]

beytiyle başlayıp,

Efendüm bilürem gerçi bilinmez kulların çoğdur
 BEYÂNÎdür velî 'uşşâkuñ içre gün gibi meşhûr [g./b.5]

beyti ile sonlanmaktadır.

2. Şekil ve Muhteva Özellikleri

Şehrengiz metni aruzun mefâ'îlün / mefâ'îlün / fe'ûlün kalıbıyla ve mesnevi nazım şekliyle yazılmış iki yüz yirmi yedi beyitten oluşmakta, sonda ise mefâ'îlün / mefâ'îlün / mefâ'îlün / mefâ'îlün kalıbıyla yazılmış beş beyitlik bir gazel yer almaktadır.

Eserin otuz altı beyitten oluşan ve *Münâcât* başlığını taşıyan ilk bölümü genel itibarıyla bir Tevhid özelliği taşımaktadır. Şair bu bölümde Allah'ın sıfatlarını anarak

Rahîm ü Râhîm ü Rahmân sensin

Kerîm ü Gâfir ü Gufrân sensin [b.2]

⁷ Sadeddin Nüzhet Ergun, *Türk Şairleri*, C 2, Suhulet Matbaası, İstanbul 1946, s. 836.

⁸ Agâh Sırrı Levend, *age.*, s. 48.

⁹ http://www.yazmalar.gov.tr/detay_goster.php?k=105786 (ET. 20.07.2014).

O'nun varlığı ve kudretinin yüceliğine işaret eder:

Ki hergiz evvelîne ibtidâ yok

Ki hergiz âhiriñe intihâ yok [b.3]

İlerleyen beyitlerde tasavvufun özünü teşkil ettiği bilinen “sen olmasaydın, sen olmasaydın felekleri yaratmazdım” mealindeki “levlâke levlâk lemâ halaktü'l-eflâk”¹⁰ kutsî hadîsine işaret ederek âlemlerin yaratılış sebebi ve Hz. Muhammed’de tecellî eden ezeli aşktan bahseden şair, Hz. Âdem, Hz. Nûh, Hz. İbrâhim, Hz. Âsâ ve Hz. Mûsâ’nın isimlerini anarak onların mucizelerine gönderme yapar:

Țutup ‘Îsâ feleklerde mekânı

Gözedüp dîde-i encümden anı [b.23]

Beyânî, Hz. Muhammed ve Kerbela şehitleri olarak anılan Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin övgüsüne yer verdikten sonra peygamber ve ehl-i beyte salât ve selamda bulunup Hak Teâlâ’nın onlardan razı olması için dua ederek bu bölümü sonlandırır.

Münâcât bölümünden hemen sonra yirmi beyitten oluşan ve *Tazarru‘at* olarak başlıklandırılan bölüm gelmektedir. Bu bölümde şair, güzellere tutkun olduğu için birtakım dînî görevleri yerine getirememenin pişmanlığıyla Allah’a yakarıp aczini dile getirir ve affını ister:

Țapuña yüz süregeldüm İllâhî

Țabûl it cürmümi bu ‘özt-h‘âhı [b.52]

Sîfât-ı Şeb ve Sebeb-i Nazm-ı Şehr-engîz başlıklı bölüm, şairin eserini yazma sebebini okuyucusuyla paylaşacağı sebeb-i te‘lif faslıdır. Bu fasıl, Beyânî’nin eserini yazmaya karar vereceği günün gecesinin ve o gece rüyasında göreceği güzelin tasvirine ayrılmış on beş beyit ihtiva eder. Yıldızların parlak ışıklarıyla süslü aydınlık bir gecede gökyüzünde bir eğlence meclisinin tasvir edildiği tablonun figürleri rengârenk kumaştan dikilmiş elbisesi ve elinde çengiyle Zühre, feleğin Zühre’ye eşlik etmek üzere eline alıp çalması hayaliyle tefe teşbih edilen dolunay, meclisi süslemek üzere yer yer asılmış kandillere benzetilen yıldızlar ve hoşça sohbet edip raks eden meclis erbâbıdır.

¹⁰ Mehmet Yılmaz, *Edebiyatımızda İslami Kaynaklı Sözler*, Enderun Kitabevi, İstanbul:1992, s.113; Annemarie Schimmel, *İslamın Mistik Boyutları*, Kabcacı Yayınevi, İstanbul 2004, s. 230.

Felek deffâf olup devr içre ol an

Aña bir dâireydi mâh-ı tâbân [b.60]

Şair, böylesine aydınlık ve güzel bir gecede rüyasına giren ay yüzlü güzelin hayaliyle o gecenin sabahına uyanır. *Sıfat-ı Rûz ve Hasb-i Hâl-i Dil-i Pür-Sûz* başlıklı bu fasıl otuz iki beyitten oluşmaktadır. Pırıl pırıl güneşli bir günün tasvirine ayrılan beyitlerden sonra,

Açıldı rûy-ı ʿâlem oldı ğarrâ

Şıfâtı şanki mir'ât-ı mücellâ [b.74]

şair rüyasında gördüğü güzeli arayıp bulmak için yollara düştüğünü ve belde belde dolaşırken yolunun eşsiz güzellikteki Sinop şehrine uğradığını söyler. Bu bölüm şairin dostların ricası üzerine bu eseri yazdığını ifade ettiği beyitlerle son bulur.

Ki ya' ni bu sevâd-ı şehr-i a' zam

Ki SİNOB ile meşhûr u müselleme [b.85]

ʿAcâib şehr imiş bu şehr-i zîbâ

Bulunmaz ʿâlem içre buña hem-tâ [b.86]

Eserin bundan sonraki bölümleri *Der-Evsâf-ı Şehr-i Sinob ve Kal'a-i Mergûb*, *Der Vasf-ı Câmî*¹¹, *Der-Medh-i Bâğçe-i Pür Handek* ve *Ta'rif-i Bozdepe* başlıkları ile Sinop şehrinin tarihi ve doğal güzelliklerinin anlatımına ayrılmıştır. Beyânî bu bölümlerde adeta bir seyyah edasıyla Sinop'u anlatır.

Şehrin genel vasıflarının ve kalesinin anlatıldığı bölümde şair, bu şehrin deniz tarafından kuşatılmış olduğuna dikkat çekerek bu şehri eşi bulunmaz bir Aden incisine benzeter ki bu inciye koynunda saklayıp koruyan da Sinop Kalesi'nin burçlarıdır. Milattan önce 220'de Pontus Kralı II. Mithridates tarafından zapt edilen şehre ilk defa bu dönemde inşa edildiği

¹¹ Sinop, Anadolu'nun kuzey yönünde uç noktası olan İnceburun'a doğu yönünden bağlanan Boztepe Burnu berzahında bir kale şehir olarak kurulmuş ve bir liman şehri konumunda tarih boyunca doğu yönünde gelişmiştir. Berzahın kuzeydoğusundaki dış liman fırtınalara açık olduğu ve denizcilik bakımından kullanışlı sayılmadığı hâlde Antikçağ'da daha çok bu limanın kullanıldığı bilinir. Yarımadanın güney yönündeki liman ise rüzgarlara kapalı konumuyla ve sakin deniziyle Karadeniz'in Anadolu kıyılarının en önemli doğal limanı olup Akliman ismini almıştır. Sinop'un eski adı Yunanca Sinopoli'dir. Müslüman yazarlar şehrin adını "Sanub" olarak yazmışlardır. Erken Osmanlı kroniklerinde ise bu ad "Sinab" veya "Sinub" şeklinde geçer. Şehrin adının kökeni konusunda çeşitli görüşler vardır. Yunan efsanelerinde şehrin kurulması meşhur Argonautlar'dan Tesalyalı Autolykos'a atfedilir ve adının da bir Amazon kraliçesinin isminden geldiği söylenir. Şehrin adının Asur tanrılarında Sin'den, Hititçe Sinova'dan geldiğini öne sürenler olduğu gibi milattan önce I. yüzyıla ait bir kaynak, İrmak Tanrısı Osopos'un Apollo tarafından yakalanarak getirildiği yere (Sinop) adını veren Sinopi isimli kızından geldiğini yazmıştır. (Ayrıntılı bilgi için bk. Mehmet Öz, "Sinop", *DİA*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, C 37, Ankara 2009, s. 252-256).

bilinen kalenin¹² kadimliğinden ve sağlamlığından söz eden şair, kale kapılarına özellikle dikkat çeker. Evliya Çelebi'nin Kum Kapısı, Meydan Kapısı, Tersane Kapısı, Yenicekapı, Tabakhane Kapısı, İçkale'nin Lonca Kapısı, Uğrunkapı ve aşağı kaledeki Deniz Kapısı olarak zikrettiği bu kapılardan¹³ Kum Kapısı'nı anan şair, diğer kapıları da genel olarak zikreder. Sinop Kalesi ile ilgili olarak şairin dikkat çektiği bir diğer husus kaleyi düşmanlara karşı korumakla görevli nöbetçiler,

Çalınur rüz u şeb tabl-ı şāhī

Budur āyīn-i emr-i pādīşāhī [b.116]

Birinde nevbette bekler niçe cān

Geçürür nevbetin anda her insān [b.117]

ve kaledeki silahla dolu mahzendir.¹⁴

Tüfeng ü ok ü yay-ı harb-dānı

Ṭolu her maḥzeni yoḡdur oranı [b.114]

Sinop Ulu Cami'nin anlatıldığı *Der Vāsf-ı Cāmi*¹⁵ başlıklı fasıl, Selçuklu Sultanı Alâaddin tarafından yaptırılan ve şehrin fiziki yapısının oluşmasında önemli rol üstlendiği bilinen camiye vāsf etmek üzere kaleme alınmıştır. Kurşun kubbeli ve tek minareli bu caminin dünyada bir eşi dahi olmadığından söz ederek mihrâbı ve müezzin mahfilini son derece sanatkârâne bulduğunu ifade eden Evliya Çelebi'ye göre bu caminin minberini övme hususunda melekler bile aciz kalır.¹⁵ Sinop Ulu Cāmi, Beyânî için de kubbesi, minberi ve kandilleri ile eşi bulunmaz güzelliktedir.

Olupdur ḡubbesi çerḡe ber-ā-ber

Ḳanādili şanasın necm ü aḡter [b.129]

¹² Mehmet Öz, *agmd.*, s. 252.

¹³ Evliya Çelebi, *Evliya Çelebi Seyahatnamesi* (2.kitap), haz. Zekeriya Kurşun-Seyit Ali Kahraman-Yücel Dağlı, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 1999, s. 43.

¹⁴ Evliya Çelebi'nin verdiği bilgiye göre; Sultan Ahmed Hân asrında bu kal'ayı Kazak-ı Ak alel-gafle bir şeb-i muzlimde nerdubânlar ile serîka edüp Vezîra'zâm Nasîf Paşa bu Sinop kal'asın küffar aldūğun Ahmed Hân'a i'lâm etmeyüp ketm ettiğüyüçün katl olundu. Ba'dehû bu kal'ayı küffârdan halâs edüp elli kul dahi aşağı kal'aya koyup bin kantar barud-ı siyâh ve sagır ü kebîr bin pâre top koyup cümle âlât-ı silâh-ı gûnâ-gûnlar ile müzeyyen etdiler. Ol asırdan berü her şeb ikişer yüz âdem bölükbaşlıları ve çavuşlarıyla tâ sabâha dek didebân ve nigezbân ve gafirlik edüp ba'det-tabl ve nefir nevbetçiler feryâd ederler.

Beit:

Kal'a-ı tende çalar nevbetini nâlelerin

Çağırır burc-ı bedenden "gönül Allah yekdir!" (Evliya Çelebi, *age.*, s. 43).

¹⁵ Evliya Çelebi, *age.*, s. 44.

Der-Medh-i Bâğçe-i Pür Handek başlıklı yirmi bir beyitlik fasılda şair, şehrin türlü türlü çiçekler ve ağaçlarla bezeli yerlerini anlatır:

Odur bir dil-güşâ-yı cây-ı hürrem

Gören 'âdemde kıalmaz güşâ vü gem [b.159]

....

Qarâr itmiş durur deryâya karşı

Sürer deryâ dem-â-dem pâyına rû [b.161]

İbn Batuta'nın "Sinop'ta denize doğru bel vermiş dağa çıkıldığında eteklerinde bağlar, bahçeler ve gürül gürül akan sular" gördüğünü ifade ettiği satırlardaki tepe ve o tepe üzerinde yer aldığını söylediği Hızır-İlyas makamı ve dağın eteklerindeki Seyyîd Bilal türbesi *Ta'rif-i Bozdepe* başlıklı fasılda anlatılmıştır. Bu fasıl aynı zamanda şehre gelen seyyah ve dervişlerden, şehrin seyyahlarca da sözü edilen Yalı Mahallesi'nden ve meyhanelerinden de söz edildiği bir bölümdür.

Hızırlıkdur ziyâret-gâhı anuñ

Odur pür mürtefi' pîri aţânun [b.169]

.....

Niçedür tekyesi sa' d-ı Bilâl'ün

O şeyh-i İslâm ol şâhib-kemâlün [b.174]

Şair, bu bölümün sonunda lafı uzattığından ve artık güzellerin övgüsüne geçmesi gerektiğinden dem vurarak bu eseri yazmaktaki asıl maksadının şehirdeki güzelleri övmek olduğunu söyler ve *Vasf-ı Dilberân* faslına geçer. Bu fasılda çoğunluğu şehir esnafından olan on üç güzel delikanlı isimleri zikredilerek anlatılır. Kimi yeniçeri, kimi kale muhafızı, kimi sarraf, kimi katip olan bu güzeller âşıkların aklını başından alır. Onların güzellikleri övmekle bitmez. Bu fasılda, adı ve meslekleri açık olarak söylenen güzellerden başka şairin isim vermeden andığı gayrimüslim güzeller de söz konusu edilmiştir. Bunların da kimisi kuyumcu kimisi marangozdur. Bu güzeller arasında şairin gönlünde yer eden güzel ise Mustafa isimli bir delikanlıdır.

Lakap /İsim	Meslek
Kuloğlu ¹⁶ Mustafa	yeniçeri
Abdi Şâh	kale muhafızı
(Şeker zülf) Ahmed	hâfız
(Yahşi zülf) Pîr Muhammed	sihir ve büyü ile meşgul
H'âce Hasan oğlu Rıdvân (Ahmed)	hânende
H'âce Abdî oğlu Fazlî	ilimle meşgul
Mahmûd	kale muhafızı
Türk Memi oğlu Mustafa	ilimle meşgul
Hacı Hüseyin oğlu Ahmed	hamamcı
Elmacızâde	asker / toprak sahibi
Şeyh tekve-dâr oğlu Muhammed	-
Ahmed Çelebi oğlu Mahmûd	katip
Mustafa	gayrimüslim (kuyumcu veya dülgere olarak anılan zümreden)

Beyânî, Sinop şehrinin güzellerini anlattığı bu fasıldan sonra şehrengiz metnini başta da sözü edilen beş beyitlik bir gazel ile sonlandırır. Metnin sonlarında adını andığı ve gönlünü kaptırdığını söyledi Mustafa isimli güzele yazılmış olması muhtemel bu manzûme,

Efendüm bilürem gerçi bilinmez kulların çoğdur

BEYÂNÎ'dür velî 'uşşâkuñ içre gün gibi meşhür [g./b.5]

şeklindeki mahlas beytiyle son bulur.

Sonuç

Beyânî'nin *Sinop Şehrengizi* edebiyatımızda Sinop şehri anlatan tespit edilen tek şehrengiz olması bakımından önemlidir. Şekil ve muhteva olarak bu türde yazılmış diğer eserlerle benzerlik gösterse de şehrin tarihî ve doğal güzelliklerine ilişkin son derece ayrıntılı betimlemeler içermesi bu eseri ayrıcalıklı kılmaktadır. Edebiyatımızda şehrengiz türündeki diğer eserlerin genelinde, övgüsü yapılacak şehrin adı bir iki beyitle anılıp söz konusu şehrin havası, suyu ve doğal güzellikleri klasik edebiyatımızın klişe ve mazmunlarıyla anlatılırken bu eserde şair daha önce de ifade edildiği üzere adeta bir seyyah edasıyla Sinop şehrinin kalesini, camisini, Boztepesi'ni ayrıntılı bir biçimde tasvir etmiştir. Bu tarihî ve doğal güzellikleri ayrı fasıllarda ele alarak eserini özgün hâle getirmeyi de başarmıştır.

¹⁶Pakalın'ın verdiği bilgiye göre; esasen İstanbul'daki askerlere Kapıkulu yani Pay-ı Taht askeri, vilayetlerdeki askerlere de Yerli Kulu denilirdi. Bazı kere Yerlikulu neferatına asker ilave olunur, bunlara da Kuloğlu derlerdi. (Mehmet Zeki Pakalın, *age.*, s. 330).

Şairin şehrin fiziki görünümüne ilişkin bu ayrıntılı betimlemeleri Osmanlı sosyal yaşamına dair notlar da içermektedir. Eserde anılan Hızır-İlyas ve Bilâl-i Habeşî türbeleri halk kültürü ve inanışlarına dair ipuçları vermesi bakımından önemlidir. Ayrıca Sinop kalesinin anlatıldığı bölümdeki betimlemeler, dönemin savunmaya yönelik askerî uygulamalarına tanıklık etmesi açısından değerlidir. Zira şehrin fiziki görünümüne damga vuran bu kalenin, şairin hisarcı olarak andığı bir meslek grubuna da ev sahipliği ettiği görülmektedir.

Genel olarak değerlendirildiğinde, şehrengiz metinlerinde şehrin güzelleri, onların isimleri, meslekleri ve lakaplarına ilişkin betimlemelerin yapıldığı fasıl diğer fasıllardan daha uzun tutulmuş ve daha ayrıntılı tasvir etme yoluna gidilmiştir. Beyânî'nin eserinde ise şehrin güzellerinin anlatıldığı bu son bölüm Sinop'un tarihî ve doğal güzelliklerine ayrılan bölüm kadar zengin değildir. İki ya da üç beyitle anlatılan ve geneli şehir esnafından olan genç delikanlıların çoğunun mesleği söylenmiş ve mahlûbun mesleğini çağrıştıran kelimelerle güzellikleri ve âşıklarda yarattıkları duygu hâli ifade edilmiştir. Asıl maksadı şehirdeki güzelleri tasvir etmekten ziyade Sinop şehrinin tabii güzelliklerini anlatmak olduğu izlenimi yaratan şairin bu hususta başarılı olduğu ve özgün bir eser vücuda getirdiği ortadadır.

ŞEHR-ENGİZ-İ SİNOB

Mefâ' ilün mefâ' ilün fe' ülün

+ - - - / + - - - / + - -

Münâcât

[35a]1. İlâhî Kâdir ü Hıyy-i tüvânâ
‘Alim ü ‘Âlim ü Dâna vü Binâ

Rahîm ü Râhîm ü Rahmân sensin
Kerîm ü Ğâfir ü Ğufrân sensin

Ki hergiz evveliğe ibtidâ yok
Ki hergiz âhiriğe intihâ yok

Getürdün ‘âlem-i mevcûda cânı
‘Ademden eyledün bîdâr cihânı

5. Ki cüdundan gelüp her şey vücûda
Hem anı eyledün lâyıķ sücûda

Virürsin halka ni‘ met râygâne
İdersin luṭf u ihsân bî-bahâne

Taşavvurdan münezzeh Hâķ’ın elḫâķ
İki ‘âlemde ḫâkimsin çü muṭṭâķ

Sağa eksük yok olmasa cihāndār
Eger var ola fażluñ ola izhār

Fenā bulur cihānuñ tımturāķı
Ki sensin yine ancak Hāyy ü Bāķi

10. Senüñ kapuñda ‘ālem pādişāhı
Olupdur güyyiyā şatıranc şāhı

Şeh oldur şehliginde dāim ola
Ki dāim saltanatda ķāim ola

Selāfın-i cihān hāķ-i cenābuñ
Yedi gök hāķasıdur hem o bābuñ

Kimin irişdürürsin ‘izz ü cāha
Bırağursın kimin ķahr ile cāha

Senüñ emrine ‘ālem cümle tābi‘
Senüñ hūķmiñe ya kim ola māni‘

15. Cihānuñ cem‘ ola ger nūktedānı
Vücūduñ kūnhine bulmaz nişānı

İdemez vaşfını hāķ-ı zamāne
Bulamaz hāķ-ı hāliķden nişāne

Çü bildük vaşfına hadd yok Hūdā’nuñ
Biraz da medhını kııl Mustāfā’nuñ

Didi hāķķında Hāķ *levlāke levlāk*
Ol olmasa yaradılmazdı eflāk

Niçe eflāk bil ki cümle ‘ālem
Niçe ‘ālem yaradılmazdı Ādem

20. Bulmaz idi tūfāndan necātı
İrişmeseydi Nūh’a müfciirātı

Hūdā İbrāhīm’e idüp nedāmet
Anuñ nūriyla nārın kııldı cennet

Dağı hem Hāzret-i Mūsā ‘aşāyı
Anuñ ‘izzine itdi ejdehāyi

Țutup ʿĪsā feleklerde mekânı
Gözedüp dîde-i encümden anı

İne tâ haşr olunca yine gökden
Ola ol da Muḥammed ümmetinden

25. Bulardan baʿzı oldu gerçi aḥrā
Velî Aḥmed ḳamudan oldu aḳzā

Eger ol aḳzā olmasaydı iy cān
Getürmezdi aḡa Cibrîl Ḳurʿān

Muḥammedʼdür iki ʿālemde sulṭān
Odur hem-derd ü bî-dermāna dermān

Bulup andan şırāṭ-ı şerʿ-i dîni
Yola geldi cihānuḡ müslimîni

Sipeh-sālār-ı cünd-i enbiyādur
Daḡı güm-rāh olanlara nümādur

30. Şefāʿ at ister iseḡ ol hümāmı
Şalāt it dāim aḡa vir selāmı

Olar durduḡça evvel var beḳā da
Ḥudā rahmetlerin ide ziyāde

Ḥüseyn ile Ḥasan iki hümādur
Şehidān-ı belā-yı Kerbelāʼdur

Bulardur hem imāmeyn-i hümāmeyn
Olardur hem şehideyn-i saʿideyn

Selām olsun hem aḡḡāb-ı rasüle
Daḡı etbā-ı aḡbāb-ı rasüle

35. Ḥuḡuşā çār-yār-ı pāk-meşreb
Olardur çār rükn ü çār mezheb

Bulardan rāzı olsun Ḥaḳ Teālā
Bulardur yādigār aʿlā vü evlā

Tazarruʿ āt

Ḥudāyā ʿāşık u zār u zebünem
Giriftār-ı belā-yı çerḡ-i dünem

İlāhî nā-tüvān ü bî-mecālem
Hücüm-ı nefis elinden pāymālem

Başumda ʿ ışk sevdāsı belādur
Ḥabāb-āsā derūnum pūr hevādur

40. Göñül bir yirde kılmaz hîç kararı
Tutup dāim hevā-yı zülf-i yārı

Alup pîr-i muğāndan ter ayağı
El almam nāşîḥa tutmam kulağı

İdüp mescîd yolında ʿ öZR-i lengî
Reh-i meyḥānede urmaqda nengî

Namāza toğrulup kılam kıyāmı
Rükūnum egri keşr olur tamāmı

Bakup miḥrāba dil eyler ḥayālî
O yāruḡ şanuram kaşî hilālî

45. Muḥaşşal bu ḥayālāt ile her bār
Geçer ʿ ömrüm bu boş vaqt içre nāçār

Çü tāʿ at itmege yok bende tākat
Meger sende ola luḡf u ʿ ināyet

Elüm al baḥr-i ʿ işyāna ġarîkem
Meded kıl âteş-i cürme ḥarîkem

Bu mürde cismüme sensin viren cān
Bu ḥaste göñlüme sen eyle dermān

Eger ben bendenüñ çoqdur günāhı
Ki iḥsānuḡ daḡı çoqdur İlāhî

50. Reh-i ʿ ışkuḡda tevfiķüñ refiķ it
Yem-i iḥsānuḡa cānum ġarîķ it

[35b] Beni ʿ ışk-ı mecāzîden rehā kıl
Göñül murġm o daldan bî-nevā kıl

Ṭapuḡa yüz süregeldüm İlāhî
Ḳabül it cürmümi bu ʿ öZR-hʿāhı

Umaram ola tevfiķüñ refiķüm
Bulam tâ rāstî tođrı țariķüm

Be-ħaķķ-ı āb-rüy-ı evliyā-rā
Be-ħaķķ-ı ħāk-pāy-ı Muşţafā-rā

55. BEYĀNĪ māsivādan țırma çek el
Ķadem baş rāh-ı Ħaķķ'a bağlayup bel

Ümîd kesme gel luţf-ı Ħudā'dan
Recā eyle şefā'at Muşţafā'dan

Şıfat-ı Şeb ve Sebeb-i Nazm-ı Şehr-engîz

Yine bir şeb meger bu çerĥ-i devvār
‘Uyün-ı encümin kılmışdı bîdār

Aşılmışdı felek tākında yer yer
Ziyā için ħanādil-i münevver

Alup destine ol dem Zühre çengi
Giyüp egnine kemĥā-yı dü-rengi

60. Felek deffāf olup devr içre ol an
Aña bir dāireydi māh-ı tābān

Felekde olmada bu şöĥbet-i ħaş
Zamāne çerĥ urup olmuşdı rakķķāş

O demde ben ħarîb üftāde bî-dil
Yatardum bister-i ħafletde ħāfil

Göründi gözüme bir māh-peyker
Nice māh cemāli günden aţhar

Müşerref eyledi ħānem içini
Götürdi ħākden ben zerresini

65. Düşüp ayağına ĥıdmetler itdüm
Ķul oldum başum üzre aña yetdüm

İdüp baña o da dürlü vefālar
Gice tâ şubĥa dek sürdüm şafālar

Dilümde baĥr-ı ‘ışķı eyleyüp cüş
Mey-i la‘liyle oldum mest ü medĥüş

Bu zevk içre çü geldüm kendözüme
Ben anı hem-nefes şandum özüme

Anı bilmem niçe mehtâb imiş ol
Muḥassal bir ḥayāl-i ḥāb imiş ol

70. Dem-i ‘ālem şafā-yı vaşl-ı dilber
Hemānā bir ḥayāl-i ḥāba beñzer

Şıfat-ı Rûz ve Ḥasb-i Ḥāl-i Dîl-i Pür-Sûz

Bu minvāl üzre oldum çünki bîdâr
Ġam ile ‘ālem oldı başuma dar

Firāş-ı ğamdan oldum çün seḥer-ḥîz
Ġubâr-âlûd-ı derd ü miḥnet-engîz

Ṭulû‘ itdi yine ḥurşîd-i raḥşân
Cihâni pertevi kıldı leme‘ân

Açıldı rûy-ı ‘ālem oldı ğarrâ
Şıfâtı şanki mir’ât-ı mücellâ

75. Ziyâsıyla cihâni kıldı pür nûr
Yine ‘ālem yeñiden oldı ma‘mûr

Şeh-i ḥâver giyüp zer-tâc-ı firûz
Mekânın eyledi hem baḥt-ı pîrûz

Emîrâne idüp hükm-i revâni
Musahḥar eyledi kevn ü mekânı

Muḥaşşal her yire irdi ziyâsı
Görinmez oldı gicenüḡ ḳarası

Bu şevḳ ile cihân olmışdı rûşen
Açılmışdı güneş şan verd-i gülşen

80. Velî ben ḳara günlü bî-sitâre
Aḳardum şu gibi her bir kenâre

Şabâ-veş her yaña her dem yilerdüm
Ki her bir ḥûbı görmege iverdüm

İderdüm her ṫarafdan cüst ü cûyı
Görem diyü yine ol ḥûb-rûyı

Gezerken her bilâdı sük-ı şehri
Ararken sū-be-sū her sūy-ı dehri

Yolum bir şehre irişdi çü nâ-gâh
O dem oldum o şehri içinde gümrâh

85. Ki ya'ni bu sevâd-ı şehri-i a' zem
Ki SİNOB ile meşhūr u müselleme

‘Acâib şehri imiş bu şehri-i zibâ
Bulınmaz ‘âlem içre buña hem-tâ

Bunun her bir yiri bir cāy-ı ‘işret
Ki var her küşesinde bir letâfet

Virür bu şehri cennetden nişânı
Bu var iken nedür âdem cinânı

Nihâli kıdd-i dilber gibi bālâ
Perişân sünbülü zülfi muţarrâ

90. Büyütunun dağı yokdur kuşurı
İçinde çok kusūr-ı pür-sürürü

Teferrüc eyler iken her kenârı
Görüp buldum hemân ol şehriyârı

Gönül tahtında buldum çünki anı
Gönülde yir idüp tutdı mekânı

Görince ‘âşikâre ol nigârı
Yitirdüm hâşılı şabr u qarârı

Olup gündün güne mihrî ziyâde
Beni âb-şifât kıldı fütâde

[36a] 95. Muhaşşal Vâmık u Mecnūn gibi çağ
Delirüp dağa düşmem kaldı ancak

Gelüp yanuma yârân u ehibbâ
Didiler n’oldı saña yine eyâ

Derūn-ı guşşa-i derdün ‘iyân it
BEYÂNÎ rāz-ı nihānuñ beyân it

Yigitlik vaḳti ‘āşıklık zamānı
Geçürme fırsatı fevt itme ānı

Yazup bir nazm-ı dil-keş ‘āşıkāne
Getür bu şehriñ evşāfın beyāne

100. Niçe pīr olasın ‘ālemde dil-teng
Ser-āgāz it demidür geçmeden çeng

Ki durma vaşf kıl ol şehriyārı
Bilinsün gün gibi tā iştihārı

İrince gūşıma bu pend-i yārān
Ki vaşf-ı şehre oldum şitābān

Der-Evşāf-ı Şehr-i Sinob ve Qal‘ a-i Mergüb

Açalum qapudan çün feth-i bābı
‘Arūs-ı şehriñ oldur çün niqābı

Çü Qum Kapu durur evvel qapısı
‘Aceb muhkem durur anuñ yapısı

105. Dağı üç yirde yapmışlar qapular
İkişer qat qapudur bu yapular

İhāta eylemiş bu şehri deryā
Tutar kef üzre emvāc anı maḥzā

Ya deryāda bu bir dürr-i ‘Adendür
Dür-i şehre şadef burc-ı bedendür

Dekākīn ile esvākı müzeyyen
Qamu ehl-i şināyi‘ ḥalkı pür fen

Ki yok vīrānesi ma‘ muredür hep
İçi vü taşu ser-cümle müretteb

110. Var anda niçe millet niçe mescid
Tolu etfāl ü şāh şeyḫ ü ‘ābid

Ahālisi kitābet ehli yeksān
Qamusı nüktedān u ehl-i Qur‘ān

Hişārınıñ bināsı ḥayli muhkem
Qatı eski binā dirler anı hem

Dağı çokdur anuñ âlât-ı harbi
 ‘Adūyı döndürürler gelse dārbī

Tüfeng ü oğ ü yay-ı harb-dānı
 Tolu her mağzeni yoğdur oranı

115. Temāşālîğ olur burc-ı bedenler
 Kaçan seyrāne çıkısa sîm-tenler

Çalınur rüz u şeb tabl-ı şāhī
 Budur āyîn-i emr-i pādişāhī

Birinde nevbette bekler niçe cān
 Geçürür nevbetin anda her insān

Birinden şavt-ı a‘ lā ile tekbîr
 İrüşür göklere Allāh yekdir

Bu kal‘ a içre vardur yine cāmi‘
 ‘Aceb cāy-ı müferrih pür sînāyi‘

120. Yanında var onun bir çeşme iy cān
 Nedür āb şüret-i āb-ı hayvān

Dağı bu kal‘ a içre çü cüvānlar
 Oğ ü ya ğamzesi kaşı kemānlar

Şehirden kal‘ anuñ hoşdur hevāsı
 Laţîf ü mu‘ tedildür hem şafāsı

Der Vaşf-ı Cāmi‘

Bu şehr içinde var bir Ulu Cāmi‘
 Muţavveldür katı ol beyt-i şāni‘

Kim itdi dir iseñ ger anı bünyān
 Ki yapmışdur ‘Alāaddīn Sulţān

125. Direkler cā-be-cā gelmiş kıyāme
 Ki her birisi toğrılmış imāme

Rükū‘ a her kemer itmiş ki diğğat
 Kıyām itmege tã rüz-ı kıyāmet

Anuñ her cāyı mir‘āt-ı şafādur
 Yağūd āyîne-i kıble-nümādur

Göz açup gösterür halka sebîli
Reh-i Hakk'ı olup rüşen delîli

Olupdur kubbesi çerhe ber-â-ber
Kânâdili şanasın necm ü ahter

130. Döşenmişdür ser-â-ser içi hâlî
Ki hâlıdan degül bir yiri hâlî

Burâkî her biri bir serv-i bālâ
İremdür şan o cāy-ı cennetāsâ

Nedür anda olan yaḥūd o minber
Niçe medḥ ola ol rûḥ-ı muşavver

[36b] Odur pür 'ilm ile bir şeyḥ-i kâmil
Olupdur dâimâ 'ilm ile 'âmil

Başında tâc egninde murakka'
Yirinde kâim oturmuş müzekkâ

135. Du'âya feth-i bâb itse revâdur
İki kapu iki dest-i du'âdur

Ṭoḳuz bâba ṭoḳuz kat çerḥ dü-tâ
Nedür ol kubbeye-i 'arş-ı mu'allâ

Yazılmış ḥurdekârilerle güller
Ḥıfâ-yı Rüm'ı yapraklar göreler

Bunuḡ naḳşı gibi bir naḳş kanı
Mişâlin görmemiş Erjeng-i Mânî

Mücellâdur muşaffâdur her varak
Ruḥâmuḡ 'aynıdur mermerleri çak

140. Bu câmi' o ki bir zibâ ḥaremdür
Demi cân-baḥş cāyı muḥteremdür

Dolupdur cā-be-cā serv-i ḥırâmân
Fezâsı dil-güşâ şuyı firāvân

Nedür ol bâğçe-i şaḥn-ı çemenzâr
Çemenler üzre şalmış sāye şaḥsâr

Aķar her cānibe şād-ı revānı
Virür 'āşık olana tāze cānı

Der- Medḥ-i Bāğçe-i Pür Ḥandek

Ne zībā bāğçedür bu bāğ-ı ḥandek
Ṭoludur sünbül ü gül lāle zanbaķ

145. Daḥı bī-ḥad durur anda şüküfe
Ki reng-ā-reng ü gūn-ā-gūn u ṭurfe

Ser-ā-ser yokdur eşcārına gāyet
Ne ḥod eşmārına vardur 'ināyet

Kaçan seyrāne varsa anda ḥübān
Ṭurur iķbāle her serv-i ḥırāmān

Temāşā eyle bir dem bezm-i bāğı
Eline lāleler almış ayağı

Ya zanbaķlar şürāḥı serv-i sīmīn
Ya rengīn lālelerdür cām-ı la' līn

150. Bu bezm içinde sākı serv-i bālā
Dolupdur cümle meclis merd-i ra' nā

Gözün açmağa yokdur iķtidārı
Daḥı def' idemez nerges gubārı

İgen irişme serv-i kadd-i yāre
Yüzün қо yāsemīn ya baş dīvāre

Olaldan ḥāṭır-ı sünbül perişān
Bu ḥāle oldı nerges mest ü ḥayrān

Bahār eyyāmınun gelse zamānı
Kılur bülbülleri āh ü fiğānı

155. Ki ya' ni 'işret ü 'ıyşa şalādur
Gelün bu bāğa kim cāy-ı şafādur

İdüp āteşle ḥāşākini sūzān
Bunı İbrāhim itmışdür gülistān

Umarın ber-ķarār ola cihānda
Hemīşe pāyidār ola cihānda

Bunuñ yanında seyr it ʿıyd-gāhı
Temāşā eyle evşāfın kemāhı

Odur bir dil-güşā-yı cāy-ı hurrem
Gören ʿādemde qalmaz guşşā vü gem

160. Nażar-gāh-ı cihān meydān-ı ʿālī
Bulınmaz degme yirlerde mişālī

Qarār itmiş durur deryāya qarşu
Sürer deryā dem-ā-dem pāyına rū

Qaçan ʿıyd olsa şehriñ dilberānı
Faķir ü bāy ü pīr ü nev-cüvānı

Çıkarlar seyre olurlar hīrāmān
Tolar erbāb-ı ʿirfān ile meydān

Şalınduqça semen-ķadler hevāya
Şalarlar cān-ı ʿuşşāķı belāya

Taʿrīf-i Bozdepe

165. Hāvāledür çü Bozdepe bu şehre
ʿAcebdür hāşılı ol kān-ı bahre

Deñizdür çevresi ol pūr aţadur
Velī her bir yiri anuñ qayadur

Aţā iken anuñ şuyı firāvān
Bu şehriñ hep şuyı andandur iy cān

Aķar deryāya niçe çeşme-sārı
Ki gün başına vardur bir bıŗarı

Hızırılıķdur ziyāret-gāhı anuñ
Odur pūr mürtefī ʿ pīri aţānuñ

170. Nice yirlerde var seyrān-gāhı
Temāşālīķ durur hāk ü giyāhı

Yatırmiş anda hem kırķlar yediler
Gelenler bizden öñ böyle didiler

Anuñ her cānibi bāğ ile büstān
Tolu etrāf ü eknāfı gülistān

Şüküfeyle müzeyyen lāle-zārı
Degül eksük anuñ her dem bahārı

Niçedür tekyesi sa' d-ı Bilāl'ün
O şeyh-i İslām ol şāhib-kemālün

175. ' Aceb 'ālī-maḳām u ḥurrem-ābād
Teferrüc-gāhıdur pür serv ü şimşād

Degül anlar hemişe anda mihmān
Gelür seyyāh u abdāl u gedāyān

[37a] Teferrücden inilür Yalı'ya hem
Sürilür anda resm-i āyīn-i Cem

Belī ḥum-ḥāne vü kāşāneler var
Ḳamu şoḫbet yiri meyḥāneler var

Leb-i deryā döner peymānelerle
Ṭoludur na' re-i mestānelerle

180. İder rind olan anda 'ıyş ü 'işret
Ayağı ḳomaz elden [niçe müddet]

Uzatduñ vaşf-ı şehri iy BEYĀNĪ
Niçün yād eylemezsın dilberānı

Ġarāz dilberlerün medḥ eylemekdür
O ğonçe-femlerinden söylemekdür

Bu şehrin her yanın yād eylemekden
Binā-yı vaşfin ābād eylemekden

Bugün medḥ eyle her bir bī-vefāyı
Süre 'āşıkları tā kim şafāyı

Vaşf-ı Dilberān

185. Gel imdi kimdür ol [kim] şāh-ı ḥübān
Ser-ā-ser tāc-ı ḥayl-i ser-firāzān

Cihān ḥübānınuñ ser-defteridür
Ḳuloĝlı Muştafa yeñiçeridür

Ḳabā-yı sebz ile ol serv-ḳāmet
Ḳaçan reftār ide ḳopar kıyāmet

^{177a} Yalı : Sinop'ta bir mahalle adı.

^{180b} [niçe müddet] : Metinde silik olan kısım vezin ve anlam gereği böyle okundu.

Beni öldürmege varken hadengi
‘ Aceb bilmem ne beterdür tufengi

Birisi ‘ **Abdi Şāh** oldur hişārī
Gören ‘ aşıklarunı qalmaz qarārī

190. Qurulmuş qaşları yay-ı Dımışkī
Hişār-ı gönlüme atdı top ‘ ışkī

Felekde cāme-ḥ̄ābuḡdur sitāre
Çeker ol māhı her gice kināre

Şeker züluf birisi daḡı **Aḡmed**
Cüvān-ı nev-resīde qaşı sermed

‘ Aceb şīrīn-edādur ol şeker-āb
Oqur hoş şavt ile ol pāk-meşreb

Qaçan āvāze kılsa ol melek-ḡū
Tolar etrāf-ı ‘ ālem na‘ re-i hū

195. Birisi yaḡşı-zülf **Pīr Muḡammed**
Odur bir sīm-ten maḡbūb semen-ḡad

Sihir qaşınıḡ bevvābıdur ol
Hemānā gönlümünı çaḡ bābıdur ol

Birisi ḡ̄āce **ḡ̄āce ḡ̄āce oḡlı Rıdvān**
Adı Aḡmed laḡab aḡa hoş-elḡān

Qaçan ol ḡonçe-leb kılsa sürüdü
Kim oqur diḡler ola şavt-ı ‘ üdü

Birisi ḡ̄āce ‘ **Abdi oḡlı Fazlī**
Ma‘ ārif cevherin almaḡda ḡızlı

200. Metā‘-ı ‘ ilm ü faḡluḡ ḡālibidür
Nümüd-ı ‘ aḡl u fikrünı şāḡibidür

Biri **Mahmūd**’dur zī hoş ḡademdür
Hişārīdür ḡuloḡlı ḡonçe-femdür

Birisi bī-vefā vech-i ḡasendür
Semen-sīmā vü bir sīmīn-bedendür

Eline alsa tîğ-i hoş-ka-dem ger
Aña 'uşşâk olan teslîm ider ser

Biri **Türk Memi oğlu Muştafâ'dur**
Velî şimdi güzeldür bî-vefâdur

205. O da olmuş durur cevâhir ü kân
Gönüller naqdini almağda hîzân

Biri **Hacı Hüseyin oğludur Ahmed**
Belî oğlı oğul mâ-yı lebi kıand

Kaçan hammâma girse ol gül-endâm
Kılur nezzâre ser-pâ dîde-i câm

Görüp anı şular hayli bulandı
Hemân dem leblerüñ ağızı şulandı

Harâret virdi hammâma o dilber
Hicâbından ki mermer şöyle derler

210. Biri **Elmacızâde** dirlige şâh
Mu'âmil oğlı dirler ana bir mâh

Mu'âmil eylese 'uşşâkına ger
Atadan oğula mîrâş dirler

Biri **Şeyh tekye-dâr oğlu Muhammed**
'Aceb zîbâ güzeldür ol serv-ka-d

Muhaşşal başdan ayağa güzeldür
Cihânda bî-naẓîr ü bî-bedeldür

Lebi esrârınun hayrânı âdem
Olurlar yolına kırbânı her dem

215. Biri **Ahmed Çelebi oğlu Mahmûd**
Güzellerden odur aqşâ-yı maqşûd

Olupdur ol ruhı hûb 'ilme tâlib
Fünûna mâlik ü üstâd-ı kâtib

Odur 'âlemde dânişmend-i a'lâ
Kelâmum buña yokdur mişl aşlâ

Güzeller bî-vefâdur şerh olunmaz
 Hâyâl-i vaşlına anuñ irilmez

[37b] [Gören dir bunlaruñ] oldur bülendi
 Kul olıcağ odur şimdi efendi

220. Ki var tersâ-beçe bir kaç cüvânân
 Görenüñ görür imânı müselmân

Ki küfrinden döne vü gire dîne
 Anı cân gibi çeke sînesine

Kimi kıyumcudur kimisi dülgör
 Yaparlar kalb-i ‘uşşâkı ser-â-ser

Egerçi çok durur tersâ nigârı
 Ki bunlardur keferede yarârı

Bugün yok dilberân vaşfına gâyet
 Beyân olmaya tâ rüz-ı kıyâmet

225. Velî hâtırda oldur eyleyen yir
 Sözüm oldur muhaşşal evvel âhîr

Alan göñlüm hemîn ol bî-vefâdur
 İki ‘âlem murâdı **Muştafa**’dur

‘Aceb mi yine yâd olsa o dilber
 Ki hoşdur sükker olursa mükerrer

Gazel

Mefâ‘ilün / mefâ‘ilün / mefâ‘ilün / mefâ‘ilün
 + - - - / + - - - / + - - - / + - - -

1. Dil-i vîrânemi luţfuñ eliyle eyle gel ma‘mür
 Ayagañ altına bağ şâhum olma hüsnuñe mağrür
 Ziyâ virür kıllur rüşen otursa bezme şâh[âne]
 O mîr-i mülk-i hüsnuñ gerdeni şan[kim] şem‘ -i kâfûr
 N’ola giyse ‘abâları o şeh dervîş-hasletdür
 Nemedden olur ekşer başsaña âyîne pür billür
 Virürdüm cân beni kılsağ dü zülfuñ dârına berdâr
 Hudâ hağkı sözümdeñ dönmezem ben nitekim Manşûr
5. Efendüm bilürem gerçi bilinmez kullaruñ çoğdur
 BEYÂNÎ’dür velî ‘uşşâkuñ içre gün gibi meşhûr

^{219a} [Gören dir bunlaruñ]: Nüşhada silik olan kısım vezin ve anlam gereği böyle okundu.

^{2a} şâh[âne]: Nüşhada eksik olan kısım vezin gereği eklenmiştir.

^{2b} san[kim]: Nüşhada eksik olan kısım vezin gereği eklenmiştir.

Kaynaklar

- Ergun, S.N. (1946). *Türk şairleri*. C 2. İstanbul: Suhulet Matbaası.
- Eroğlu, S. ve Akhan, A. (2013). Seyahatnamelerde Sinop. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 17, 257-272.
- İsen, M. (haz.) (1994). *Kühü'l-ahbar'ın tezkire kısmı*. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları.
- İsen, M., vd. (2003). *Eski türk edebiyatı el kitabı*. İstanbul: Grafiker Yayınları.
- Kaya, B. A. (2010). Şehrengiz. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi (DİA)*, Ankara:
- Kurşun, Z., Kahraman, S. A. ve Dağlı, Y. (haz.) (1999). *Evliya Çelebi seyahatnamesi (2.Kitap)*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Levend, A. S. (1958). *Türk edebiyatında şehir-engizler ve şehir-engizlerde İstanbul*. İstanbul: İstanbul Enstitüsü Yayınları.
- Öz, M. (2009). Sinop. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi (DİA)*, Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı, C 37, 252-256.
- Pakalın, M. Z. (1983). *Osmanlı tarih deyimleri ve terimleri sözlüğü*. Ankara: Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- Schimmel, A. (2004). *İslamın mistik boyutları*. İstanbul: Kabalcı Yayınevi.
- Tezcan, N. Güzele bir şehrengizden bakış <http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/12/849/10746.pdf> (Erişim Tarihi: 25.09.2014).
- Tıgılı, F. (2007). Klasik türk edebiyatında şehrengiz çalışmaları hakkında bibliyografya denemesi". *Turkish Studies*, 2/4, 763-770.
- Tuğcu, E. (2007). *Şehrengizler ve âyîne-i hûbân-ı Bursa: Bursa şehrengizlerinde güzeller*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi. Ankara: Bilkent Üniversitesi Ekonomi ve Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Turan, L. (2011). "Defterdâr-zâde Ahmed Cemâlî'nin Siroz şehrengizi", *Osmanlı Araştırmaları*, 37, 49-76.
- Türkiye Diyanet Vakfı, C 38, 461.
- Yılmaz, M. (1992). *Edebiyatımızda islami kaynaklı sözler*. İstanbul: Enderun Kitabevi.
- http://www.yazmalar.gov.tr/detay_goster.php?k=105786 (Erişim Tarihi: 20.07.2014).